

Landskap: Skåne Upptecknat av: Johanna Olsson
 Härad: Luggede Adress: Marckhem Pårp
 Socken: Välluf Berättat av: Johanna Olsson
 Uppteckningsår: 1933 Född år 1854 i Bärstuf Locken

Uppteckningen rör Julen i Hemmet i min barndom och ungdom.
 För ett 20 tal år sen hörde jag berättas från Gantofta att di hade
 klätt ut en Julagubbe, satt en adresslapp på var den skulle
 hän, den skulle sändas omkring på många ställe i byn. Så
 var der byggt i ny villa vid vägen, med en flaggstång i trädgård.
 Der var en spjuver som fann på att hissa gubben upp i toppen
 på flaggstängen. När Ryksfolket kom från Ottan Juldags
 morgonen och fick se spöket i toppen på flaggstängers skrika
 di att mannen hade hängt sig. Julen 1911 var första Jul i
 vår Villa, kom Annandagen på kvällen, 4 ungdommar Julaspöke
 utklädda till vigenkänlighet, de sågo ut som rivare och bander,
 de gjorde en det byss i konstur men var för osrikt snälla
 men vi fick aldrig reda på vad det var för någna.

1 Julen i Hemmet.

Min barndoms och ungdoms Jul. Vad jag här skriver är hur det gick till om Julen på 1860-70 talet. I min barndom var det mycket mer omständigt med Julen än nu, enär ingenting fick köpas utan allting skulle tillredas i hemmen. De egentliga förberedelserna började med slakten. I slutet på Oktober slaktades 7 eller 8 stycken lamm som saltades ner. Tatjen av dessa smältes och av den stöptes ljus för vinterbehov, vi stöpte också några grönljus som vi tände Jul och Nyårsafton. Annars brände vi tran både inne och ute i stallarna. Skinnen av lammen bereddes hemma, av dem syddes pålsar och skinnvästar. I början av December hade vi den stora slakten då slaktades 4 stora och mycket feta grisar och någon gång också ett nötkreatur, der blev en myckenhet kött och fläsk, men så skulle de också räcka ett helt år framåt. Der lagades också en myckenhet korv

Här fanns inte köttkvarnar, köttet skulle hakas
 med en bredysca på ett stort hackebrätt, det var strängt
 merändels fick någon av drängarna hjälpa till. När
 det så var färdigt stoppades köttet genom pölshorn
 ner i fjälstern, sen skulle alltsammans saltas och när
 de legat sin tid rökas, och förvaras för framtida behov.
 Sen körades der Råg till kvarnen 2 tunnor grovmalas,
 2 finsiktades, som skulle vara till Julbaket och så 2
 skäppor malt till Julölet. Veckan före Jul bryggde
 vi ölet för att få jäst till brödet, för på den tiden
 fanns ingen pressjäst att få, vi bryggde en tunnna
 öl en tunnna svagdricka. Sen bakade vi 2 stora grova
 bak, ett sursoöt, och en myckenhet sötbröd brödet skulle
 ju räcka nästan till Påska, en stor grov kaka gömdes
 till hästarna, som di skulle ha in när di började väran
 hetet så skulle di bli starkare att gå vären. Så
 bakade vi mandelmuslor Govån och Klemetter.

Dagen före Julafton hade vi mycket brätt, Julsvett skulle kokas det bestod i 2 lammaskinkor, 2 Årulle korvar / oxbringa, samt en myckenhet fläsk, kött, och korv; dett skulle räcka hela Julen. Medan köttet kokade åt vi moljebrod, som vi doppade i grytan. Så hade vi störrengöring både inne och ute, i stugan skulle golv bord och bänkar skivas, förstuga kök och bryggghus sopas sandas och enerisas, gårdsplanen skulle sopas, i stallarna var samma brädsla allt skulle vara färdigt till den stora högtiden. Julafton om midagen voro pigor och drängar fria från allt arbete både ute och inne. Efter kl: 1 fick varken grep skuffel eller kvast användas förän anmandag Jul, kl: 3 skulle tjänarna vara klädda till högtiden. En gammal man kom så långt jag kan minnas tillbaka varje år för att fira Julen hos oss han hette Anders Andersson men kallades vantligen för (Trajden) förmodligen för han var så stor, han var en riktig jätte.

H
Han hade tjänt i många år som dräng hos min farfar.
han var mycket gammal, med sitt långa vita hår, och såg
ut som en eremit, han hörde till Vällus församling, men
var aldrig hemma der, han var ständig på lappen
han var Vällus sockens enda fattiglön och gick alltid
klädd i styre hög hatt. Hatten var så hög så der var
två fack i den, i översta facket hade han sockerkringlor
till oss barn. Han hade sina kläder hos två gamla quommar
som bodde i ett hus instill Vällus kyrka, der lämnade
han sin luffaredräkt och tog högtidsdräkten på, den bestod
i en hemvärd svart och vit grov blågröndräkt och så
hade han träskor på fötterna. När han så inte kunde
ge sig ut på vandring mer, hamnade han i Vällus, der
han gick omkring några dagar på varje ställe allt efter
hemmarstal. Sådant var den tidens fattigvård. Men den
höge hatten behöll han till sin död. I mitt hem låg
han på golvet i stugan. Der han själv bäddade med två långhalms
kåpor.

5
Så var det om Julen, kl. 3 dukades Julbordet, då kom Juladuken fram, ett arv från min Farmors mor med hennes namn i korsstyng och årtalet 1780 duken var så lång så den räckte över hela bordet, den var av hemvävt grovt linne, vid ena långsidan en vacker bred frans i skånsk flätning. Duken är i släktens ägo ännu så om som vill kan få se den. Så kom guldjusen fram i de fina messingstakarna, liksom ljussakeren av messing, Så satte vi oss omkring bordet för att äta mörkermat, fint bröd med smör ost och korv och flött. Eftermiddagskaffe hade vi inte på den tiden, endast om morgonen fingo vi en kopp Kaffe. När vi så hade satt oss kring bordet vi var 14 personer, tog min far fram sin puffert från väggen gick ut på gården och avlossade ett skott till tecken att nu var högtiden inne. När vi så ätit vidtog lekar av allahanda slag somliga rött bullersamma. Vi skodde Blacka. Stulo fläsk. vände sig i skapen köro på under rulleträdet. Reps till Luse

Lekte Sräger under kajan, med mera sådant. Min far var mycket kvick stark och vi så drängarna kunde inte mäta sig med honom, han gjorde också många kortkonster som di voro helt förvånade över. När kl blev 8 åte vi kvälsmat. Den bestod i sutfisk, färsk fisk, och risgröt, efter maten fingo vi Govån och Klemätter. När den så blev dukat av satte vi oss alla kring bordet igen. Så tog min far fram Psalmboken och läste högt aftonbönen. Sen skulle alla som kunde läsa både tjänare och barn läsa var sin Julsalma. Många läste så gale så jag hade all möda att hålla mig allvarsam, hade inte min far varit så sträng, hade jag skrattat högt åt hela Afton gudstjänsten. Så var dagen slut. Nyårsafton gick det till på samma sätt. Nyårsdags morgon skulle vi på sistaande åta var sin skiva blodkorv som var gömt ifrån slakten, och var sktt äpple. Det skulle vara till förhindrande av vissa självsdomar. De gamle gick inte ifrån sina vanor.

Några julklappar var vi inte vanda att få, åtminstone inte tjämnarna, när vi barn blev litet större kunde vi få någon billig leksak, en docka en häst, ett lärningspel, eller dylikt. Detta svepte min far in i en massa papper med en stor halmvicka ytterst. Så gick far ut på gårdens öppnade dörrar till stugan och rullade bystet inåt golvet. Det var rätt mycket besvär att finna vad det var, men ack sådan glädje över det lilla vi funna, vad vi voro nöjda med lite. Men om du hade över nog i somliga hem så hade du så mycket sämre i de små fallfärdiga stugorna, av vilka de flesta köjorna nu äro nerriurna. De fingo både frysa och svälta här var ju ingen ordnad fattignård. Till julen isynnerhet måste husefadren, ut med påsen, och käppen för att tigga. Jag vet flera som hade mer än en mil att gå för att samla lite mat till barnen derhemma. Mitt hem var särskildt hemsoekt av tiggare, och aldrig gick någon ohulpen från vår dörr, alltid fingo de ett stort

3960

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Stycke bröd och ett stycke sovel, och bad någon om natt
härberge blev det aldrig nekat. Om vintern bars der in
2 långhalmstjärvar in i stugan der fick di ligga på golvet.
Om sommaren lågo di på logan. En hel stab av vägarrens
hemlösa vandringsmän kommo och gingo med vissa
mellanrum, än längre än kortare, och lånade hus för natten.
Aldrig gjorde de något puffers aldrig var der någon som
talade dem ohörligt till. Om kvällen gingo di Kvälsmat
sen satt di i stugan och talade om sina upplevelser från
i bergderma. Vi tyckte det var lite omvexling i vårt trista
vardagsliv. Vårst var att di talade om så många spök-
historier vidskepliga som vi vore, blevo vi så mörk-
rädda så vi vågade icke gå ut sen det började skymma.
Om morgonen gingo di frukost och kaffe och så med
ett vänligt adjö och tack för denna gång, vandrade
de vidare. Så höllo di på år, från år, så länge di levde.
Alla var di begärade med ett Öknamn tillika med sitt eget.

1877 gifte jag mig med en Landtbrukare Ewen Olsson
från Vällerts församling, han egde en gård som hette
Krokstorp hvilken nu är i min älte sons egd. Der
förekom samma vanor och sedor som jag varit van vid
från mitt hem, och som jag tror hade ägt bestånd sedan
århundraden tillbaka. Endast beträffande de fattige var
det något olika. Der bakas vi särskildt bröd till julen
åt dem. De fångs ett grovbröd ett sötbröd, i storlek och
vikt som våra nuvarande 50 öres bröd. Vi bakade en 12
stycken av varje sort som di dagen före julaften kom gjäta
o hämtade, så hade det fortgått i flere år, till dess husmodern
blev trötta på att höra att på det ena stället fick di en
större och bättre kaka än på det andra. Så bestämdes på
en Kommunalsstämma jag tror det var på 1887 att de fattige
skulle ha pengar till julen i stället för bröd, så fick di
inte gå omkring o ligga. Der var många som ändå fick
en kaka men de blev inte något tvång, så di var mes tackamme

Juldagen fick di inte gödsla ut eller göra rent i stallarna
 det skulle inte vara för år. Annandags morgon. Lå var der
 drängar som samlades och skulle hjälpa drängar på ett annat
 ställe i göra rent. Men de blev i stället bara spektakel. Di band
 drängkamardörren så drängarna kunde inte komma ut. Sen
 husera di värre i stallarna, di rullade in så mycken gödd di
 fingo plats till. Lade sele på tjuren satte hästarna med bak
 delen mot krubban och allt vad di annars kunde finna på.
 så öppnade di för drängarna och sprungo skrattande sin väg, men
 di stackars drängarna hade att göra i flere timmar innan di
 fick ställt allt tillrätta igen. Någon utklädnad eller julaspecke
förekom inte i mitt hem, men på Rökstorp fingo drängar och
 piger kläda ut sig, drängarna i fruntimmerkläder och flickorna
 i kärkläder, stor stdrängen skulle vara gammalmor med en korg
 på armen att tugga Julgottor till sina 3 barn men han hade så
 mycket att göra med den långa tjolen och den smärva kappan
 så gingo de till en granngård och voro stolta när di kommo igen för
 di hade inte blivit igenkända.

Någon ettklädning av halmdockor eller annat av halor
har inte förekommit på våra orter det jag vet. Det är
först på senare tid som det har tänkts något på små
foglarna. Nu får man på ett och annat ställe se det. Det
reses upp en stång och i toppen på den bindes en kavrenet
havre tycker di bäst om den skalar di själv äter kärnen
och låter skalen ligga. På landet der som ^{är} djur, blir så mycket
spillsäd och annat arfval så diktar sin riktiga föda för utan.
Min far talade om att i hans ungdom han var född 1823
brukade di under hela julen gå omkring i granngårdarna
om kvällarna och skjuta julaskott. Kunde de så springa
undan så di inte blev harkade så var det bra. Men annars
fingode följa med in i stugan der di blevo trakterade med
alla Julens götter. Vapnen voro små mjynningsladdare
som di laddade ^{med} litte kret, och papper till för laddning.
De kallades Puffertar, far tyckte det hade varit mycket trevligt.
Men den sporten är för många år sedan utdöd.